

Constatació de la manca de testimonis arqueològics i documentals de la nova segona torre del portal de sant Francesc

Maties Solé Maseras

Portal de Bové

Constatació de la manca de testimonis arqueològics i documentals de la nova segona torre del portal de sant Francesc.

Maties Solé Maseras

El recinte murallat de Montblanc esdevé un dels conjunts monumentals més importants de Catalunya, declarat «Conjunt Monumental i Artístic» per decret del 6 de desembre de 1947, seguit de la «declaració d'utilitat pública» del decret de 8 de juliol de 1971 dels immobles adosats a la muralla, permetent la seva adquisició per la Direcció General de Patrimoni, amb la col·laboració de l'Ajuntament, entitats culturals (com el Museu-Arxiu de Montblanc) i molts particulars montblanquins. Tanmateix, contraposat a l'anterior impuls donat a la recuperació de la muralla, en aquests darrers anys l'Ajuntament de Montblanc presentà un projecte de restauració (redactat per un arquitecte Carles Brull i basat en el treball de l'arqueòleg Josep M. Vila) del sector situat davant de l'antic convent de Sant Francesc, que pretenia la construcció de nova planta d'una torre fictícia, flanquejant a ponent l'antic portal de Sant Francesc (enderrocat al segle XIX), copiant a una altra torre del segle XIV, anomenada de cal Masalles, projecte que ha rebut el desencertat vist-i-plau de la Comissió del Patrimoni Cultural de Tarragona.

La construcció d'aquesta nova torre ha estat induïda per una idea que, des del 2014, ha anat desenvolupant i gestant l'alcaldia, que en declaracions fetes a la premsa local (octubre 2019) afirmava que «tot està definit en el projecte de reconstrucció» i que «el portal de Sant Francesc és l'únic portal de la muralla que tenia torre-portal-torre, igual que el de Carcassone i Morella... tal com el dibuixava l'historiador local Ramon Cantó, a més tindrà un matacà que anava de torre a torre igual que el del monestir de Poblet». Aquesta fantàstica concepció ha estat interpretada i plasmada pels esmentats arqueòleg i arquitecte, signants de l'esmentat projecte. La referida visió imaginària de Ramon Cantó es basava, a la vegada, en un gravat estampat vers 1668 per un autor francès anomenat Sébastien de Pontault, *sieur de Beaulieu* (*Les plans et profils des principales villes et lieux considérables de la Principauté de Catalogne*), un gravat que no mostra cap mena de fidelitat en els seus detalls. De fet, també és força conegut el cas de la fortalesa de Montjuïc, dibuixada per algun col·laborador de Beaulieu, seguint la traça d'un projecte

que no es materialitzà fins uns anys després amb moltes variacions. Amb aquests erronis presupòsits s'introduí l'error metodològic de treure conclusions d'unes prospeccions parcials del subsòl de l'edifici confrontat per la banda de ponent amb l'antic portal (on existí l'antic cinema Kursaal), afirmant de forma categòrica que existí la pretesa hipotètica torre. Tanmateix, el 2020 es féu l'excavació *in extenso* d'aquest sector i, malgrat que no es pogué trobar l'encaix ni el fonament de les preteses parets laterals de la hipotètica torre en l'antiga muralla (s'ha trobat terra verge, sense cap basament de la suposada paret) i que tampoc s'ha pogut demostrar que el morter pobre amb pedres arrodonides eren part del frontal de dita hipotètica construcció, malgrat tot, s'ha continuat afirmant que allí existí aquesta imaginària torre. Tanmateix, un grup de montblanquins oposats a aquest despropòsit, aportàrem documentació gràfica que nega aquella torre bessona, com un quadre pintat vers 1630 amb una vista general de Montblanc, on es veu que tocant al portal de Sant Francesc només hi havia una torre, així com un gravat fet amb fusta de boix, de la darrerria del segle XVII, que també demostra la unicitat de la torre tocant al portal. A més, s'ha documentat la construcció durant la 1ª carlinada, el 1835, en la propietat contigua a dit portal, d'un passadís cobert i espitllerat que unia, a través de la muralla, l'interior de Montblanc amb el convent de Sant Francesc. A més a més, es pot demostrar que el fonament de morter de calç i pedres de riu que es vol fer passar com a una petita part del basament frontal d'aquesta imaginària torre bessona no contingué mai cap bloc de pedra o bolsó de les hipotètiques cantoneres: no hi ha les empremtes d'aquests blocs ni de cap bolsó. Es pot comprovar que aquest fonament era d'una paret de l'hort preexistent a la casa edificada al segle XIX, fins i tot segueix la mateixa alineació que un rec que s'ha descobert en la excavació, provinent de l'interior de la població a través de l'antiga muralla i que es desvia, travessant en diagonal l'excavació, per anar a continuar cap a ponent. Aquest fonament no era de cap torre perquè no es troba a la distància que li pertoca ni té l'alineació respecte a la torre medieval de cal Masalles, situada a llevant de l'antic portal. Demostra l'enorme error comès en tot el procediment la troballa *in situ* de dos blocs de pedra picada de jaspí, idèntics als emprats a l'obra medieval, que pertanyien al parament de ponent del portal, demostrant que aquest portal només tenia una sola torre de flaqueig a llevant, com el que hi ha a l'altra banda de la població i que rep el nom de Sant Antoni.

Com a colofó de la darrera memòria presentada per l'arqueòleg

que dirigí l'excavació s'afirma que es va fer «un desmuntatge intencionat de la torre i el portal fins al substrat natural, creant una gran obertura a la muralla, possiblement en el marc de la Guerra dels Segadors» per explicar que no quedà cap vestigi arqueològic de la pretesa torre. No entenem com es pot concloure que existí una torre si no hi quedà cap vestigi arqueològic!

No podem oblidar l'actuació negligent de la Comissió del Patrimoni Cultural de Tarragona, en concret de l'arqueòloga Imma Teixell que rebutjà les al·legacions presentades per evitar aquesta invenció sense aportar cap justificació tècnica per invalidar les nombroses evidències arqueològiques que demostraven la inexistència de la imaginària torre: les fotografies del 6 de maig de 2020 que demostraven que aquell fonament era el de la paret d'un hort, les del 26 de juny de 2020 del terreny verge que demostrava que no existiren les suposades parets laterals de l'inventada torre o les del 22 de juliol de 2020 on es veuen les maquinacions per fer una «proposta d'ajustament per a fer l'emplaçament» de la nova torre.

Finalment cal remarcar que l'arqueòleg J. V. Arbeloa en la seva ponència publicada per la Reial Societat Arqueològica Tarraconense *Sobre l'existència d'una segona torre en el Portal de Sant Francesc de Montblanc (Conca de Barberà)* dedueix que: «Les restes arqueològiques aparegudes a les intervencions efectuades els anys 2017 i 2020 al costat exterior esquerra del Portal de Sant Francesc de Montblanc poden donar peu a diverses hipòtesis, però no hi ha cap certesa de que corresponguin a una segona torre construïda en aquest indret. Les evidències físiques, històriques i documentals indiquen més aviat que aquesta segona torre no va existir. Per això no sembla pertinent la construcció d'aquesta segona torre dins els treballs de rehabilitació del Portal de Sant Francesc de Montblanc, atès que distorsiona la singularitat del recinte emmurallat de la vila i pot suposar un incompliment de l'article 35 de la Llei 9/1993, de 30 de setembre del Patrimoni cultural català».

Considerem que la construcció *ex novo* d'una torre inexistent, amb uns materials diferents per evitar un «fals històric» esdevé un atemptat al cercle murallat, considerat bé d'interès cultural nacional (BCIN), a més d'un fet insòlit en un monument de la seva importància dins de l'àmbit territorial de Catalunya.

Entrevista que la revista El Foradot va fer a l'alcalde Sr. Josep Andreu, el mes d'octubre de 2019.

Quins són aquests projectes?

Un és la licitació del tema de l'1% Cultural pel tram de l'enderrocament del cinema Kursaal i la reconstrucció del portal de Sant Francesc. Ja tenim les subvencions i tenim una altra petició de subvencions que dóna la Generalitat sobre els BCIL [Béns Culturals d'interès Local], que vam presentar el 10 de setembre per arranjar el cal Contijoch i cal Ferreret. ...

.....Parlem de patrimoni cultural. Abans ha esmentat el portal de Sant Francesc. Els montblanquins podem saber ja quin aspecte tindrà?

Està tot definit en el projecte. S'ha mirat de fer una restitució exacta de les mides i la forma que tenia el portal. A la torre de cal Masalles hi ha la *imprompta* on es pot apreciar que el de Sant Francesc es l'únic portal de Montblanc que tenia portal-torre-portal, igual que a Carcassone i a Morella.

És a dir, tal i com el dibuixava en Ramon Cantó.

Sí. I a més amb un matacà que anava de costat a costat. No era com en el portal de Sant Antoni o el del Bové que era central. Aquest va de torre a torre, igual que el matacà del monestir de Poblet entre les torres reals.

Serà doncs de pedra?

Sí, la comissió territorial de patrimoni ens ha obligat a que hi hagi una evidència clara que, d'una simple mirada, es vegi que no es original.

4. Portal de Sant Francesc, i part de la Vila de Montblanc (figurada).

L'ajuntament de Montblanc adquirí dues cases al carrer Muralla de sant Francesc, la número 48 coneguda com a cal Casaca i la número 46 com a cal Ferreret. El juny del 2017 es feu una excavació arqueològica a la paret de la muralla medieval i es localitzà entre altres el basament de la torre número 16 (la última que quedava per confirmar de les trenta que conté el recinte emmurallat).

11 de març de 2020.

Enderroc de l'edifici cinema Kursaal, les cases Casaca i Ferreret ja enderrocades anteriorment (a l'esquerra de la foto)

18 de març de 2020.

Eliminat el paviment de la planta del cinema i escatada la paret de la cara exterior de la muralla.

2 de maig de 2020.

Primera excavació a la zona immediata al carrer major (antic portal).

- Fonaments de la primera construcció (magatzem o pallissa) S.XIX
- Rec per a regar l'hort, situat entre la muralla i els fonaments
- * Restes del basament de la muralla medieval

Tota la zona ja excavada, al fons la terra i pedres dels fonaments

6 de maig de 2020. (matí)

Neteja de la zona excavada anteriorment i retirada de pedres soltes dels fonaments (pedra rodada de riu i morter de calç pobre), procedent del magatzem o pallissa.

Treballs a la zona al costat del carrer major. Al fons fonaments de formigó de ciment porland, afegits en la construcció del cinema Kursaal.

6 de maig de 2020. (tarda)

Final de l'excavació de la zona, retirada de pedres i terra del fons, acumulats pels treballs. — Restes fonament perpendicular del principal

Eliminats els fonaments de porland, apareixen → els carreus originals de la paret est del basament de l'antic portal, ● i altres aprofitats tapant l'esboranc fet a la muralla.

26 de juny de 2020.

→ Marcat en guix la planta de la nova torre i excavació en terreny verge per als nous fonaments. (*primera concepció il·legal de la Comissió Cultural de Patrimoni de Tarragona, amb el vist i plau de l'arqueòloga*)

10 d'agost de 2020

Omplenat de formigó i armadura d'acer, damunt d'aquesta, → el basament original de la muralla, a la dreta l'antic rec de l'hort a punt de cobrir

17 d'agost de 2020.

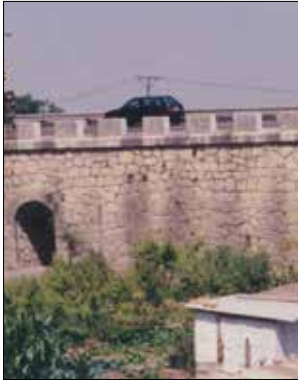
Recrescut del fonament cubrint → el basament de carreus originals de la muralla per reduir a 90 cm la paret interior de la torre. (*segona concessió il·legal de la Comissió de Patrimoni de Tarragona*)

9 de setembre de 2020

Acabat el nou fonament i inici de les parets interiors. I construcció d'un fals basament amb pedra vella per simular autenticitat a la torre.

Procedència de les pedres utilitzades per la tronera del portal (mènsoles) i que atribueixen al portal de Sant Francesc, però que en realitat són les pilones (pedres de protecció als ponts de les carreteres) procedents del pont nou sobre el Francolí,

Recuperació de les antigues “pilones” del pont enderrocat l’any 1939 durant la retirada de l’exèrcit republicà i recuperades l’any 1993, dipositades al magatzem de l’Ajuntament.

Monument del Ball de Bastons. Les parts de les pedres arrodonides estan acabades amb picat de buxarda (eina moderna). El seu pes és de 924 i 1.419 kg respectivament.

La pila més grossa de les tres a punt de col·locar-la a la tronera del nou portal.

→ Part dels carreus de la cantonera esquerra de la paret de bolsos originals del portal

● A terra pedres **guardacantó** (per protegir de las rodes dels carros les cantonades dels edificis)

Mutilació de la paret interior de la torre amb una cata pel nou aplacat de pedra, damunt del guardacantó antic conservat com a excusa per justificar el desplaçament interior de la torre i portal actuals.

Comparació de les mènsules de la tronera de la Porta Reial de Poblet i les descomunals mènsules del portal actual de sant Francesc.